

KLUCZOWE ZAŁOŻENIA DOTYCZĄCE OGÓLNOPOLSKIEJ NARADY O LASACH (projekt)

- Ogólnopolska Narada o Lasach stanowi **kontynuację procesu kompleksowej reformy gospodarki leśnej**, która została zapoczątkowana w latach 2012-2015 opracowaniem założeń do Narodowego Programu Leśnego¹. Stanowi również **kontynuację procesu dialogu ze społeczeństwem** na temat sposobu prowadzenia gospodarki leśnej przerwanej w roku 2016. Odwołuje się również do najlepszych osiągnięć wielu pokoleń polskich leśników, przyrodników, naukowców i innych podmiotów działających na rzecz zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony ekosystemów leśnych. Przesłaniem procesu jest poniższy cytat z okresu międzywojennego, kiedy to kształtował się polski model leśnictwa.

ZNACZENIE LASU DLA KULTURY DUCHA

„Od wieków las wywiera na ducha ludzkiego wpływ tajemniczy, jakiego nie spotykamy w innych wypadkach obcowania człowieka z przyrodą. Las nie przeciwstawia się człowiekowi żywiołowo, nie unicestwia jego jaźni, nie zagraża jego istnieniu, nie niszczy, nie zdradza – las tylko zazdrośnie strzeże swych tajemnic przed niepowołanymi – ale wszystkich, którzy mu zaufają, ukrywa, żywi, ochładza, podnosi na duchu i poucza, jak mądry mistrz i wierny druh. Las jest pierwszym, potężnym nurtem tego samego społecznego życia organicznego, którego wyrazem ostatecznym jest człowiek. Być może dlatego skąpany w tym nurcie duch ludzki czerpie z lasu tyle natchnienia, tyle objawień Prawdy o życiu”.

ŹRÓDŁO: JEDNODNIÓWKA LAS – LEŚNIK POLSKI SPOŁECZEŃSTWU, WARSZAWA 1932 ROKU²

- Ogólnopolska Narada o Lasach będzie obejmowała **cykl spotkań eksperckich**, których celem będzie **wypracowanie kierunkowych wytycznych oraz rekomendacji dla MKiŚ** dotyczących **kierunków reformy modelu gospodarki leśnej**. Reformy są niezbędne, żeby dostosować obecny model ochrony i użytkowania lasów do aktualnych uwarunkowań społecznych, gospodarczych i klimatycznych. Inicjatywa ta będzie **opierała się na otwartym dialogu oraz dyskusji opartej na merytorycznych argumentach**. Będzie realizowana w ścisłej współpracy z wszystkimi podmiotami zainteresowanymi reformą gospodarki leśnej, w szczególności Lasami Państwowymi, przedstawicielami strony społecznej, przedstawicielami biznesu oraz innymi interesariuszami.
- Ogólnopolska Narada o Lasach będzie miała **formułę dyskusji eksperckiej**, z udziałem 60-72 gości zaproszonych przez MKiŚ. Uczestnicy narady będą **reprezentowali różne grupy interesariuszy** oraz **różne poglądy** na temat potencjalnych kierunków reform gospodarki leśnej. W celu zapewnienia udziału szerokiego grona interesariuszy przewidziano **możliwość udziału on-line** w obradach wszystkich zainteresowanych osób³. Ponadto kluczowe dokumenty stanowiące produkty procesu będą poddawane konsultacjom społecznym.

¹ Rekomendacje do dalszych prac nad Narodowym Programem Leśnym. Wyniki ośmiu paneli ekspertów zrealizowanych w latach 18 czerwca 2013 – 8 grudnia 2015: KLIMAT, WARTOŚĆ, DZIEDZICTWO, OCHRONA, ROZWÓJ, ORGANIZACJA, WSPÓŁDZIAŁANIE, NAUKA (opracowanie zawierające wnioski z dyskusji szerokiego grona interesariuszy pod redakcją prof. dr hab. Kazimierza Rykowskiego).

² Publikacja wydana nakładem Spółki Wydawniczej „Prasa Drzewna”. „Zawierając w swej treści popularnie ujęty ‘katechizm leśny’ jednodniówka ta idzie w gościnne progi wszystkich sfer społeczeństwa polskiego, by im powiedzieć, czym jest las i czym jest praca leśnika. (...) docierając wszędzie stanie się trwałym ogniwem, które połączy wreszcie miasto i las, pogłębiając współpracę leśnika ze społeczeństwem dla dobra krajowego leśnictwa.” (cytat za Słowo Wstępne).

³ W procesie zostanie zapewniony udział moderatorów, którzy będą odpowiedzialni za analizę i prezentowanie postulatów zgłaszanych przez uczestników on-line.

- Tematem **pierwszego spotkania**, które zostanie zorganizowane w drugiej połowie kwietnia 2024 roku, będzie **wypracowanie wytycznych i rekomendacji dla procesu wzmocnienia ochrony lasów o szczególnych walorach przyrodniczych i społecznych**. Horyzontalne założenia dla tego procesu zostały określone w dalszej części materiału. Proponowane elementy procesu do dyskusji podczas pierwszego spotkania Ogólnopolskiej Narady o Lasach obejmują:
 - a. kryteria wyboru obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych i społecznych⁴;
 - b. organizacja procesu wyznaczania obszarów o szczególnych walorach (na jakim poziomie?, przez kogo?, nadzór i koordynacja procesu, struktury rozstrzygające ewentualne spory);
 - c. kierunkowe zasady prowadzenia gospodarki leśnej na obszarach o szczególnych walorach⁵ oraz model zarządzania z udziałem społeczeństwa (sposób zapewnienia udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji na temat sposobu prowadzenia gospodarki leśnej na obszarach o szczególnych walorach oraz podział odpowiedzialności);
 - d. identyfikacja ryzyk, niezbędne działania ograniczające negatywne skutki oraz działania osłonowe (m.in. dla ZUL, przemysłu drzewnego, społeczności lokalnych, samorządów);
 - e. niezbędne działania gwarantujące trwałość rozwiązań (przede wszystkim niezbędne zmiany legislacyjne), założenia dotyczące systemu finansowania działań ochronnych oraz działań wzmacniających funkcje społeczne, jak również działania wspomagające i wzmacniające pozytywne efekty;
 - g. organizacja i harmonogram wdrażania działań na rzecz wzmocnienia ochrony obszarów o szczególnych walorach, w tym wskazanie ewentualnych priorytetowych potrzeb ochronnych wymagających szybkiego procedowania lub tymczasowego zabezpieczenia kluczowych obszarów⁶.
- **Efektom pierwszego spotkania** Ogólnopolskiej Narady o Lasach będzie wypracowanie **wytycznych operacyjnych** dotyczących wyboru obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych i społecznych (aspekty a-c), jak również **kierunkowych rekomendacji** dotyczących niezbędnych działań ograniczających ryzyka i potencjalne negatywne skutki społeczne i gospodarcze, działań gwarantujących trwałość wypracowanych rozwiązań (w szczególności w obszarze legislacji), jak również organizacji i harmonogramu wdrażania działań na rzecz wzmocnienia ochrony obszarów o szczególnych walorach (aspekty d-f). Rekomendacje mogą dotyczyć również innych pożądaných kierunków reform modelu gospodarki leśnej, np. wynikających z konieczności dostosowania gospodarki leśnej do zmieniających się uwarunkowań społecznych, gospodarczych i klimatycznych, lub odnoszących się do lasów nie objętych wzmocnioną ochroną.
- Wypracowane wytyczne zostaną wykorzystane do **identyfikacji i wyboru lasów cennych przyrodniczo i ważnych społecznie w skali całej Polski** (zgodnie z wypracowaną w modelu

⁴ Uwzględniające przyjęte założenia horyzontalne.

⁵ Np. ewentualny sposób prowadzenia ochrony czynnej, zakres ochrony biernej, kierunkowe założenia dotyczące dopuszczalnego sposobu prowadzenia cięć, rozwój małej infrastruktury kanalizującej ruch turystyczny, niezbędne działania na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa, itp.

⁶ Np. zabezpieczenie ekosystemów leśnych objętych poleceniem z 8 stycznia 2024 roku.

partycypacyjnym koncepcją), jak również trwałego wdrożenia lokalnych koncepcji wzmocnienia ochrony zidentyfikowanych obszarów.

HORYZONTALNE ZAŁOŻENIA DOTYCZĄCE PROCESU WZMOCNIENIA OCHRONY LASÓW O SZCZEGÓLNYCH WALORACH PRZYRODNICZYCH I SPOŁECZNYCH

- Nadrzędnym celem planowanych działań jest **zapewnienie trwałej ochrony najcenniejszych ekosystemów leśnych oraz wzmocnienie pełnionych przez nie funkcji oraz świadczonych usług ekosystemowych**. Cel ten zostanie zrealizowany poprzez kompleksową reformę obecnego modelu gospodarki leśnej, której elementem jest wyłączenie części lasów z funkcji produkcji surowca drzewnego. Gospodarka leśna na tych terenach zostanie **ukierunkowana na pełnienie funkcji ochronnych i społecznych**⁷. Potrzeby takiego wyłączenia oszacowano wstępnie na 20% powierzchni lasów w Polsce. Planowane działania odpowiedzą na **zagrożenia wynikające z utraty różnorodności biologicznej oraz zmiany klimatycznej**, jak również wpisują się w krajowe i międzynarodowe zobowiązania dotyczące ochrony różnorodności biologicznej i adaptacji do zmiany klimatu. Planowane działania wychodzą na przeciw **oczekiwaniom dużej części polskiego społeczeństwa**. Wpisują się również w działania wielu pokoleń polskich leśników, naukowców i społeczników **na rzecz ochrony ekosystemów leśnych oraz prowadzenia zrównoważonej i odpowiedzialnej społecznie gospodarki leśnej**.
- Kluczowym założeniem powinno być **wypracowanie i wdrożenie trwałych rozwiązań zapewniających właściwą ochronę i stabilność ekosystemów leśnych** akceptowanych przez stronę społeczną, Lasy Państwowe i innych kluczowych interesariuszy. Jednym z kluczowych warunków trwałości jest przyjęcie **przejrzystego i partycypacyjnego modelu** działania na wszystkich etapach. W pracach powinni uczestniczyć przedstawiciele Lasów Państwowych oraz lasów prywatnych, organizacji społecznych i przedstawiciele nieformalnych ruchów leśnych, jednostek naukowych i badawczych oraz przedsiębiorców (sektor usług leśnych, sektor drzewny), jak również administracji rządowej i samorządowej oraz jednostek podległych (poza MKiŚ, również MRiT, GDOŚ, RDOŚ, BULiGL, parki narodowe, parki krajobrazowe chroniące krajobraz leśny).
- Proces zwiększenia ochrony ekosystemów leśnych o szczególnych walorach przyrodniczych i społecznych powinien wzmocniać ochronę przyrody, społeczności lokalne, jak też sprzyjać

⁷ Podejmowane działania w pierwszej kolejności będą koncentrowały się na lasach publicznych zarządzanych przez PGL Lasy Państwowe w imieniu Skarbu Państwa i całego społeczeństwa. Lasy te stanowią strategiczny zasób narodowy oraz dobro publiczne.

stabilnemu funkcjonowaniu oraz transformacji sektora usług leśnych i sektora drzewnego⁸. Nie może również zagrażać prowadzeniu zrównoważonej, wielofunkcyjnej gospodarki leśnej⁹. **Wyjściowym założeniem** powinno być poszukiwanie rozwiązań, które będą **korzystne dla kluczowych interesariuszy**. Integralną częścią procesu powinna być identyfikacja ryzyk oraz niezbędnych działań ograniczających potencjalne negatywne skutki gospodarcze i społeczne¹⁰. Podejmowane działania nie powinny skutkować likwidacją miejsc pracy. Należy poszukiwać rozwiązań, które umożliwią generowanie nowych, atrakcyjnych miejsc pracy, w szczególności na obszarach wiejskich i obszarach zagrożonych marginalizacją. W przypadku identyfikacji ryzyka wystąpienia negatywnych skutków gospodarczych i społecznych działaniom na rzecz wzmocnienia ochrony lasów powinny towarzyszyć **adekwatne działania ostonowe**¹¹. Wskazane jest również uwzględnienie w dyskusji aspektów związanych z **ograniczeniem spalania biomasy w energetyce zawodowej**, jak również **ograniczeniem eksportu drewna okrągłego poza Unię Europejską**, które mogą skutecznie niwelować negatywne skutki gospodarcze dla sektora drzewnego związane z ograniczeniem pozyskania drewna.

- Wskazane jest połączenie procesu wyznaczania obszarów leśnych o wzmocnionej ochronie z **procesem wdrażania Europejskiej Strategii na rzecz Różnorodności Biologicznej do 2030 roku oraz tworzenia Krajowego planu odbudowy zasobów przyrodniczych do 2050 roku**¹². Państwa członkowskie będą musiały przygotować krajowy plan odbudowy w terminie 48 miesięcy od dnia przyjęcia *Rozporządzenia (UE) w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych* (I kw. 2026). Siedliska leśne wymienione w załączniku 1 do tego rozporządzenia mogą być punktem wyjścia do tworzenia kryteriów wyboru obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych, a wyłączenie ich z użytkowania gospodarczego drzewostanów powinno być jednym ze sposobów odbudowy ich właściwego stanu.

⁸ W związku z planowanym przyjęciem *Rozporządzenia o odbudowie zasobów przyrodniczych* (NRL) rozwinie się nowy rynek usług w zakresie aktywnego wspierania odbudowy ekosystemów różnych typów, który może być impulsem do transformacji i rozwoju zakładów usług leśnych. W długiej perspektywie czasu istnieje możliwość, że front prac związanych z działaniami na rzecz NRL będzie większy, niż niższy poziom prac związany z wyłączeniem części lasów z funkcji pozyskania surowca drzewnego. Wdrożenie założeń Rozporządzenia NRL ma być wspierane z programów finansowanych ze środków UE. Przyjęto założenie, że projekty przyczyniają się do osiągnięcia celów w zakresie różnorodności biologicznej osiągną w roku 2026 i 2027 r. poziom 10% rocznych wydatków w ramach wieloletnich ram finansowych na lata 2021–2027, określonych w *Rozporządzeniu Rady (UE, Euratom) 2020/2093*. W perspektywie finansowej 2014–2020 w ramach Polityki Spójności przeznaczono w Polsce na realizację projektów przyrodniczych 2,1 mld PLN, co stanowi 0,6% ogółu środków Polityki Spójności 2014–2020. Powyższe okoliczności wskazują na możliwość dalszego rozwoju segmentu usług związanych z czynną, aktywną ochroną przyrody, ale również adaptacją lasów do zmian klimatu. Realizacja wymienionych działań będzie wiązała się również z pozyskaniem drewna.

⁹ Zrównoważone zarządzanie lasami, realizowane przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, powinno koncentrować się na wsparciu i ochronie ekosystemów leśnych, z jednoczesnym zapewnieniem warunków do dalszego samofinansowania się tej organizacji.

¹⁰ Pilotażowe wyznaczenie obszarów, na których poleceniem z 8 stycznia 2024 roku wstrzymano lub ograniczono pozyskanie drewna, powinno być szeroko wykorzystane jako źródło wiedzy na temat zagrożeń i problemów, które mogą pojawić się w trakcie procesu.

¹¹ W przypadku braku możliwości eliminacji lub ograniczenia negatywnych skutków.

¹² Wdrażanie *Europejskiej Strategii na rzecz Różnorodności Biologicznej* wymaga m.in. rozbudowy krajowych sieci obszarów chronionych, w tym obszarów ściśle chronionych, wyłączenia z pozyskania i ochrony tzw. starolasów (old-growth forests), rozważenia możliwości wdrożenia idei „leśnictwa bliższego naturze” (closer to nature forestry).

Wskazane jest również uwzględnienie w procesie wyznaczania obszarów leśnych o wzmocnionej ochronie zobowiązań wynikających z Rozporządzenia LULUCF.

- Kluczowe znaczenie ma **zdefiniowane odpowiednich ram organizacyjnych i prawnych**, które **zapewnią trwałą ochronę ekosystemów leśnych**, określą zasady prowadzenia gospodarki leśnej w lasach o wzmocnionej ochronie, jak również zapewnią faktyczną partycypację społeczną w podejmowaniu kluczowych decyzji dotyczących lasów o szczególnych walorach przyrodniczych i społecznych. Kluczowe znaczenie ma również wypracowanie i przyjęcie rozwiązań prawnych, które **zabezpieczą stabilne warunki funkcjonowania przemysłu drzewnego i sektora usług leśnych**, jak również zniwelują, lub zrekompensują możliwe negatywne skutki gospodarcze.
- Wskazane jest **maksymalne wykorzystanie dotychczasowego dorobku oraz synchronizacja z innymi działaniami na rzecz wzmocnienia funkcji przyrodniczych i społecznych lasów**. Uczestnicy procesu powinni dążyć do **szerokiego wykorzystania bogatego dorobku polskich leśników, przyrodników i naukowców**. Należy dążyć do **szerokiego wykorzystania dobrych praktyk** w zakresie prowadzenia zrównoważonej gospodarki leśnej, w szczególności ochrony ekosystemów leśnych i zrównoważonego udostępnienia lasów dla społeczeństwa. Ponadto przy typowaniu obszarów leśnych rekomendowanych do objęcia wzmocnioną ochroną w pierwszej kolejności należy uwzględnić: (a) wyznaczone dotychczas lasy o szczególnych walorach przyrodniczych (HCVF) oraz tzw. ekosystemy referencyjne w związku z wdrożeniem krajowych standardów odpowiedzialnej gospodarki leśnej (FSC)¹³; (b) wyznaczone dotychczas lub planowane lasy społeczne¹⁴; (c) siedliska leśne oraz powiązane z nimi siedliska nieleśne zależne od wód, (d) obszary kluczowe z punktu widzenia osiągnięcia dobrego stanu ochrony siedlisk leśnych wymienionych w załączniku 1 do projektu *Rozporządzenia NRL*, zarówno na obszarach Natura 2000 jak i poza nimi; (e) projektowane rezerваты przyrody, obszary referencyjne i trwale wyłączone z użytkowania rębego; (f) parki krajobrazowe w których celem jest ochrona krajobrazu leśnego; (g) obszary wskazywane jako potencjalne parki narodowe; (h) inne obszary typowane przez organizacje społeczne działające na rzecz ochrony lasów, obszary wskazane przez przedstawicieli społeczności lokalnych oraz środowiska naukowe. Nowo projektowane zadania powinny **uwzględniać założenia wynikające z obowiązujących dokumentów planistycznych**, w tym planów zadań ochronnych i planów ochrony rezerwatów przyrody i parków krajobrazowych.
- Wskazane jest **połączenie podejścia odgórnego i oddolnego**. Podejście odgórne będzie obejmowało wypracowanie założeń metodycznych w modelu partycypacyjnym, organizację i nadzór nad procesem wyznaczania obszarów, jak również wstępne typowanie obszarów leśnych o wzmocnionej ochronie (na podstawie baz danych i dotychczas wykonanych opracowań). Podejście oddolne będzie obejmowało wskazywanie dodatkowych obszarów o szczególnym znaczeniu dla społeczeństwa, weryfikacja wytypowanych obszarów, wybór obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych i społecznych na podstawie obiektywnych kryteriów, jak również udział w procesie tworzenia lub aktualizacji PUL. Cały proces powinien uwzględniać wiedzę o lokalnych uwarunkowaniach. Ostateczny wybór obszarów powinien uwzględniać potrzeby przyrodnicze i wytyczne organów centralnych, ale również oczekiwania

¹³ Działanie bardzo istotne w kontekście rezygnacji większości RDLP z udziału w systemie certyfikacji FSC, umożliwiające zabezpieczenie najcenniejszych lasów posiadających status HCVF.

¹⁴ Na podstawie zarządzenia nr 58/2022 DGLP lub w ramach HCVF kategorii 6.

społeczne, w tym oczekiwania lokalnych interesariuszy. Lokalna troska o lasy oraz debata o ich przeznaczeniu powinna zostać ujęta w **stałą formułę organizacyjną** na tym szczeblu.

- Wskazane jest **maksymalne wykorzystanie możliwości jakie dają istniejące bazy danych zawierające informacje o lasach**, np. typowanie obszarów spełniających określone warunki na podstawie zapytań do baz danych (SILP, BDL, GDOŚ, RDOŚ, inne eksperckie i lokalne mikro bazy danych¹⁵)¹⁶. Projektowanie narzędzi wspomagających (np. portal umożliwiający wskazywanie dodatkowych obszarów) powinno uwzględniać możliwość szybkiej integracji danych z istniejącymi bazami danych oraz szybką ocenę efektów ich wskazania (społecznych, gospodarczych, regionalnych, itd.).
- Wszyscy uczestnicy procesu powinni **akceptować horyzontalne założenia** dotyczące procesu wzmocnienia ochrony lasów o szczególnych walorach przyrodniczych i społecznych, **dążyć do poszukiwania rozwiązań**, jak również **respektować przyjęte zasady dyskusji opartej na merytorycznych argumentach**.

¹⁵ Z pełną świadomością ograniczeń każdej z tych baz.

¹⁶ Lasy Państwowe dysponują narzędziami umożliwiającymi zaawansowaną analizę danych.